

Työneuvoston lausunto TN 1368-2000 (15/99)

Työneuvoston lausunto vuosilomalain ja työaikalain tulkinnasta. Lomakorvaus. Annettu Akava ry:n pyynnöstä 15 päivänä kesäkuuta 2000.

Lausuntopyyntö

Akava ry on pyytänyt työneuvoston tulkintaa siitä, miten terveyskeskuksissa ja sairaaloissa työpaikkapäivystyksessä toimivien ”keikkapäivystäjien” työhön sovelletaan 1.4.1998 voimaan tulleita vuosilomain säännöksiä (9 § 1 momentti, 10 § 4 momentti ja 10 a § 1 momentti):

- onko kuuden tunnin työssäoloaika laskettaessa otettava huomioon koko se aika, minkä henkilö on velvollinen olemaan työpaikalla työnantajan käytettävissä ja
- onko ”keikkapäivystäjien” prosentuaaliset vuosilomakorvaukset laskettava heidän kaikesta palkkauksestaan (perus- ja aktiiviyökorvaukset) ottaen huomioon, ettei heille makseta korvauksia hätä- tai ylityöstä.

Akava ry on todennut lausuntopyynnössään, että vuosilomalain muuttamisesta annetun lain (460/1997) mukaisesti vuosilomalain 9 §:n 1 momentissa, 10 §:n 4 momentissa ja 10 a §:n 1 momentissa säädetään prosentuaalisista (8,5 % ja 11 %) lomakorvauksista työsuhteen jatkuessa, lomakorvauksista työsuhteen päättyessä ja lomakorvauksista usean työsuhteen perusteella. Säännökset koskevat sellaisenaan myös työsuhteisia keikkapäivystäjiä terveyskeskuksissa ja sairaaloissa toimivia lääkäreitä, jotka ovat olleet työssä vähintään kuusi tuntia. Terveyskeskusten ulkopuolisten lääkäripäivystäjien palvelussuhteen ehdoista on työehtosopimus (ns. keikkasopimus). Tässä sopimuksessa ei ole kuitenkaan mitään määräyksiä vuosilomasta tai lomakorvauksista. Työehtosopimusta on yleisesti pidetty ohjeena työsopimuksia solmittaessa. Sairaalasektorilla ei ole vastaavaa työehtosopimusta, vaan ulkopuoliset lääkäripäivystäjät sopivat palvelussuhteensa ehdoista yksilöllisesti ilman keskitettyä ohjausta.

Terveyskeskuksia koskevan työehtosopimuksen mukaan lääkärin palkkaus muodostuu päivystyskorvauksista, joita ovat päivystyksen peruskorvaukset (3 § 1) ja korvaukset päivystysenaikaisesta aktiiviyöstä (3 § 2). Päivystys tapahtuu työpaikkapäivystyksenä työpaikalla. Peruskorvaus maksetaan jokaiselta päivystystunnilta. Sen lisäksi maksetaan aktiiviyökorvaus aktiiviseen työhön käytetyltä ajalta. Erillisiä lisä- tai ylityökorvauksia ei suoriteta.

Kysymys vuosilomalain 9 §:n soveltamisesta on ollut esillä vuonna 1975 silloisen Kunnallisen Sopimusvaltuuskunnan ja Akava ry:n välisissä neuvotteluissa. Neuvottelujen pohjalta Kunnallinen Sopimusvaltuuskunta antoi yleiskirjeen 23/75, jossa on silloin voimassa olleesta vuosilomalain 9 §:stä todettu varsinaista kollektiivisopimusta solmimatta seuraavaa: ”Sovellettaessa Kunnallisen Sopimusvaltuuskunnan yleiskirjeen 30/74 liitteenä olevaa työehtosopimusta (terveyskeskuksen ns. keikkapäivystäjät) lomakorvauksen perusteena olevana palkkana pidetään päivystäjälle suoritettua aktiiviyöajan palkkaa (mahdolliset sunnuntai- ja yötyökorotukset mukaan luettuna) sekä aktiiviyöajalta suoritettuja päivystyksen peruskorvauksia. Sen sijaan muuhun kuin aktiiviyöaikaan kohdistuvia päivystyksen peruskorvauksia ei oteta huomioon em. palkkana. Koska asia kuitenkin on tulkinnanvarainen, on sovittu siitä, että em. tulkintaa ei sovelleta takautuvasti jo maksettuihin korvauksiin”.

Akava ry on todennut, että yleiskirjeen 30/74 antamisajankohtana ei ollut yleismääritelmää työajaksi luettavasta ajasta. Vuosilomalain muutoksen (460/1997) ja työaikalain (605/1996) voimaantulon jälkeen AKAVA-JS on kiistänyt edellä esitetyn tulkinnan. Työaikalakia (605/1996) sovelletaan myös lääkäreihin. Lain mukaan työajaksi luetaan työhön käytetyn ajan lisäksi aika, jonka työntekijä on velvollinen olemaan työpaikalla työnantajan käytettävissä.

Lausuntopyynnön liitteenä on jäljennös työehtosopimuksesta terveyskeskuksen ulkopuolisen lääkäripäivystäjän palvelussuhteen ehdoista 1.7.1998 lukien sekä yleiskirjeestä 23/75.

Kunnallisen työmarkkinalaitoksen kuuleminen

Työneuvosto on varannut Kunnalliselle työmarkkinalaitokselle tilaisuuden tulla kuulluksi asiassa. Kunnallisen työmarkkinalaitoksen mukaan sopijaosapuolten vuonna 1975 ottaman yhteisen kannan mukaan lyhytaikaisessa työsuhteessa toimivien lääkäripäivystäjien prosentuaalisen lomakorvauksen määräytymisperiaatteet ovat perustuneet työneuvoston lausuntoon nro 599, jonka mukaan varallaolokorvausta ei katsota vuosilomalaissa tarkoitetuksi työssäolon ajalta maksetuksi

palkaksi sekä lausuntoon nro 608, jonka mukaan varallaoloaikana työn tekemiseen käytetyltä ajalta maksettu palkka otetaan kuitenkin huomioon lomakorvausta laskettaessa. Lisäksi kanta on perustunut siihen, että lääkäripäivystys on rinnastettu riippumatta siitä, tapahtuuko se työpaikalla tai muualla (kotona, hälytyslaitteella yms.) työneuvoston lausunnoissa tarkoitettuun varallaoloon.

Kunnallinen työmarkkinalaitos on lisäksi todennut, että lausuntopyynnössä tarkoitettussa terveyskeskuksen keikkapäivystäjiä koskevassa työehtosopimuksessa ”terveyskeskuspäivystys” tarkoittaa terveyskeskuksen lääkäreitä koskevan virkaehtosopimuksen (1998-1999) liitteen 1 6 §:n 3 momentissa määriteltyä ”muuta työpaikkapäivystystä eli ns. terveyskeskuspäivystystä” ja myös päivystyksen peruskorvaukset eli varallaolokorvaukset ovat työehtosopimuksessa samat kuin virkaehtosopimuksessa.

Tyypillinen ns. keikkapäivystäjä (päivystysmuoto= muu työpaikkapäivystys) päivystää terveyskeskuksessa viikonlopun perjantai-illasta klo 16:sta maanantaiaamuun klo 08:aan ja aktiiviyön määrä päivystystunneista on keskimäärin 40 % (KT:n ja Lääkäriliiton yhteinen palkkatutkimus). Sairaaloissa lyhytaikaisessa työsuhteessa toimiville lääkäripäivystäjille ei ole tehty erillistä työehtosopimusta, vaan lääkärisopimuksen liitteen 4 6 §:ssä määriteltyyn lääkäripäivystykseen osallistuvat sopivat korvauksistaan työsuopimuksella. Muussa työpaikkapäivystyksessä eli ns. sairaalapäivystyksessä aktiiviyö määrä on keskimäärin 41 % (palkkatutkimus/sairaalat, maaliskuu 1999). Oikeus vuosilomalain mukaiseen prosentuaaliseen lomakorvaukseen määräytyy työmarkkinalaitoksen ohjeiden mukaan vastaavasti kuin terveyskeskusten päivystäjillä. Virkasuhteessa toimivien myös lyhytaikaisten lomakorvaukset ovat määräytyneet kunnallisen yleisen virkaehtosopimuksen mukaan ja lomakorvauksen laskemisessa noudatetaan juuri mainittuja periaatteita.

Osapuolten vuonna 1975 ottaman yhteisen kannan jälkeen vuosilomalakia ei ole muutettu siten, että kantaa olisi pitänyt muuttaa: vuonna 1986 säädettiin 14 työpäivän rinnalle 35

työtunnin ansaintasääntö ja vuonna 1996 35 työtuntiin laskettiin yhteen saman kalenterikuukauden aikana eri työsuhteissa toimitut ajat ja vuonna 1998 35 tunnin ansaintasääntö muuttui 6 työtunnin säännöksi. Vuonna 1996 myös virkasuhteiset lääkärit tulivat työaikalain piiriin. Edellä esillä ollut lyhytaikaisessa työsuhteessa toimivia lääkäripäivystäjiä koskeva työehtosopimus on koskenut työsuhteisia lääkäreitä, jotka ovat olleet työaikalain piirissä jo vuonna 1975. Työaikalain voimaantulosta huolimatta säilytettiin 1.3.1998 voimaan tullessa lääkärisopimuksessa lääkäripäivystyksen määritelmät ja tulkinnat muuttumattomina. Päivystysmuodosta riippumatta luetaan siis päivystyksestä työajaksi vain päivystyksen aikana tehty aktiiviyöaika. Tämä ilmenee Kunnallisen työmarkkinalaitoksen mukaan muun muassa lääkärisopimuksen yleisen osan 6 §:stä, jossa työajaksi lukemisen osalta ei viitata kunnallisen yleisen virka- ja työehtosopimuksen yleisen osan 4 §:n 1 momenttiin, jossa on toistettu työaikalain 4 §:n työaikaa koskeva säännös, eikä myöskään KVTES:n 3 §:n 3 momenttiin, jossa on mahdollistettu toisin sopiminen yövuoron lukemisesta työajaksi, lääkärisopimuksen yleisen osan 9 §:n soveltamisohjeesta, jonka mukaan ylityön enimmäismääriä laskettaessa päivystyksestä työajaksi luetaan aktiiviyöhön käytetty aika, yhteisen soveltamisohjekirjeestä 16/98 sivu 10, jossa viikoittaisen vapaan katkaisee päivystyksen aktiiviyö eikä Suomen kannasta EYT:ssa vireillä olleessa ennakkoratkaisussa C 303/98, joka koski muun muassa lääkäripäivystyksen lukemista työajaksi ja ylityön enimmäismääriä.

Kunnallinen työmarkkinalaitos on todennut, että Akava-JS/Lääkäriliitto ei ole aiemmin kiistänyt osapuolten yhteistä kantaa eikä ole ottanut asiaa esille virka- ja työehtosopimusneuvotteluissa. Akava-JS/Lääkäriliitto ei ole myöskään riitauttanut lääkäreitä koskevan virkaehtosopimuksen päivystysmääritelmiä tai niihin liittyviä kysymyksiä kunnallisessa pääsopimuksessa määrättyllä tavalla tai edellyttänyt, että työsuhteissa noudatettaisiin joitakin muita periaatteita.

Kunnallinen työmarkkinalaitos on lausunnossaan todennut yhteenvetona, että kuntien ja kuntayhtymien palveluksessa olevien lääkärien työajan määräytymisestä on sovittu työ- ja virkaehtosopimuksin työaikalain 4 §:ssä säädetystä poiketen niin, että lääkäripäivystyksestä luetaan työajaksi vain päivystyksen aikainen aktiiviyöaika päivystysmuodosta riippumatta. Tämä vaikuttaa myös vuosilomalaissa tarkoitettun prosentuaalisen lomakorvauksen laskentaan siten, että työssäolon ajalta maksetussa palkassa otetaan huomioon vain päivystyksen aktiiviyöajalta maksettu palkka. Kunnallinen työmarkkinalaitos katsoo, että Akava ry:n lausuntopyynnössä on ensisijaisesti kyse lääkäreitä koskevassa virkaehtosopimuksessa omaksutusta lääkäripäivystyksen tulkinnasta eikä vuosiloma- tai työaikalain tulkinnasta.

Edellä esitetyn perusteella työneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

TYÖNEUVOSTON LAUSUNTO

1. Työneuvoston toimivalta

Työneuvosto voi työneuvostosta ja työsuojelun poikkeusluvista annetun lain (606/1946, 855/1996) mukaan antaa lausuntoja erikseen säädettyjen työntekijöiden suojelua koskevien lakien soveltamisesta ja tulkinnasta. Asiassa esitetystä selvityksestä käy ilmi, että lausuntopyynnön kohteena olevien kysymysten vastauksiin voi vaikuttaa myös työehtosopimuksen määräykset ainakin terveyskeskusten ”keikkapäivystäjien” työsuhteissa. Työehtosopimusmääräysten tulkinta kuuluu työtuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan. Työneuvosto antaa lausuntonsa vain vuosilomalain ja työaikalain säännösten soveltamisesta lausuntopyynnössä tarkoitettuun työhön.

2. Vuosilomalaissa säädetty työssäolo

Vuosilomalain (272/1973, muut. 460/1997) 9 §:n (lomakorvaus työsuhteen jatkuessa), 10 §:n 4 momentin (lomakorvaus työsuhteen päättyessä) mukaan työntekijällä, joka on ollut työssä vähintään kuusi tuntia, on oikeus vuosilomakorvaukseen. Vuosilomalain 10 a §:n 1 momentissa (lomakorvaus usean työsuhteen perusteella) on taas säädetty työntekijän oikeudesta lomakorvaukseen ”jos työntekijä on ollut saman työnantajan palveluksessa useammassa kuin yhdessä työsuhteessa yhteensä vähintään kuusi tuntia---”. Vuosilomalain 10 a §:ssä lomakorvauksen saamisen edellytys on ilmaistu vuosilomalain 9 §:ssä ja 10 §:n 4 momentissa säädetystä poiketen. Hallituksen esityksen perusteluissa viitataan kuitenkin tässäkin kohdin työpäiviin ja työtunteihin (HE 25/1997).

Edellä mainittujen lainkohtien valmisteluaineistossa eikä myöskään vuosilomalain aiemmassa valmisteluaineistossa ole käsitelty sitä, mitä työssäololla tarkoitetaan.

Työaikalaisissa (605/1996) on ensimmäisen kerran säädetty siitä, mitä työaikaan luetaan. Työaika on työhön käytetty aika sekä aika, jonka työntekijä on velvollinen olemaan työpaikallaan työtä kuitenkaan tekemättä. Tämän säännöksen mukaan päivystys työpaikalla on työaika.

Vuosilomalain 9 §:ssä ja 10 §:n 4 momentissa tarkoitettu työssäolo ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa voi tarkoittaa työtä, joka on työaikalain 4 §:n mukaan luettava työajaksi. Vuosilomalain mukaan työntekijä ansaitsee lomaa tai lomakorvausta myös työssä, joka ei työaikalain 2 §:n 1 momentin mukaan kuulu lainkaan työaikalain soveltamisalaan.

Edellä esitetyn perusteella työneuvosto katsoo, että vuosilomalain 9 §:n, 10 §:n 4 momentin ja 10 a §:n 1 momentin säännöksiä sovellettaessa työssäolon ajaksi on katsottava kokonaisuudessaan se aika, jonka lausuntopyynnössä tarkoitettu lääkäri on velvollinen olemaan työpaikalla työnantajan käytettävissä.

Vuosilomalain 9 §:n, 10 §:n 4 momentin ja 10 a §:n 1 momentin säännökset, samoin kuin työaikalain 4 §:n säännös, ovat pakottavaa oikeutta. Työsopimuksen ehto, jolla on vähennetty työntekijän näissä säännöksissä tarkoitettuja etuja, on mitätön. Työaikalain 40 §:n 2 momentin nojalla voidaan kuitenkin tässä lainkohdassa tarkoitettulla

työehtosopimuksella sopia muun ohessa lain 4 §:n säännöksistä poiketen. Tällaisella sopimuksella voidaan vähentää työntekijän lakisääteisiä etuja. Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan terveyskeskuksissa päivystävien lääkäreiden (”keikkapäivystäjien”) päivystyksen aikaisen työajan määräytymisestä on sovittu työehtosopimuksin työaikalain 4 §:ssä säädetyistä poiketen. Näiden työehtosopimusmääräysten tulkinta kuuluu työehtosopimuksen oikeata sisältöä koskevana asiana työtuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.

3. Lomakorvauksesta

Työneuvosto on lausunnossaan 1173-85 (ään.) katsonut, että laskettaessa vuosilomalain 9 §:n 1 momentin mukaista lomakorvausta tulee ottaa huomioon ainoastaan työssäolon ajalta maksettu palkka. Lausunnossa on todettu, että vuosilomalain esitöissä ei ole käsitelty, mitä edellisen vuoden lomanmääräytymisvuoden aikana maksetulla tai maksettavaksi erääntyneellä palkalla tarkoitetaan. Samoin lausunnossa on viitattu oikeuskirjallisuuteen (Sarkko-Koskinen, Vuosilomalaki, s. 182), jossa on todettu, että lomanmääräytymisvuoden ansio lasketaan noudattaen soveltuvin osin vuosilomalain 7 §:n 3 momentin säännöstä keskimääräisen päiväpalkan laskemisesta. Työneuvosto on edellä esittänyt tulkintansa siitä, mitä työssäololla tarkoitetaan vuosilomalain 9 §:n 1 momentissa ja 10 §:n 4 momentissa. Samalla tavalla on tulkittava vuosilomalain 10 a §:n 1 momenttia. Laskettaessa lomakorvausta tulee siten ottaa huomioon sekä lausuntopyynnössä tarkoitettu peruskorvaus että aktiiviyökorvaus.

Vuosilomalain 16 §:n 2 momentin nojalla saadaan tässä lainkohdassa tarkoitettulla työehtosopimuksella sopia muun muassa vuosilomakorvauksen laskemisesta siten, että vähennetään työntekijän lakiin perustuvia etuja. Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella tällaisesta työehtosopimusmääräyksestä ei ole sovittu. Kunnallinen työmarkkinalaitos on kuitenkin perustanut tulkintansa työehtosopimusmääräykseen. Akava-JS on kiistänyt tämän tulkinnan. Työehtosopimuksen oikeata sisältöä koskevana tulkintaerimielisyytenä tämä asia ei kuulu työneuvoston, vaan työtuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.

4. Sovelletut lainkohdat

Vuosilomalaki (272/1973, muut. 460/1997) 9 §, 10 §:n 4 momentti, 10 a §:n 1 momentti ja 16 §:n 2 momentti.

Työaikalaki (605/1996) 4 § ja 40 §:n 2 momentti.